

Posudek oponentky na diplomovou práci

Název práce: Specifika výuky němčiny jako druhého jazyka v jazykově heterogenních třídách v Německu

Autorka práce: Zdeňka Švédová

Vedoucí práce: PhDr. Pavla Nečasová, Ph.D.

Akademický rok: 2017

Autorka diplomové práce Zdeňka Švédová se věnuje problematice výuky němčiny v jazykově heterogenních třídách ve Spolkové republice Německo. Na podkladě studia odborné literatury, oficiálních materiálů a statistik a i na základě vlastních zkušeností, které autorka získala jako asistentka na škole ve Frankfurtu nad Mohanem, představuje integrační modely vzdělávání dětí migrantů, situaci v přípravných třídách a možnosti, jak učit žáky s různými mateřskými jazyky němčinu s cílem připravit tyto žáky na zařazení do běžných „německých“ tříd.

V kapitole 1 autorka prezentuje Německo jako historicky vícejazyčný stát, popisuje vývoj, kterým prošlo německé školství v souvislosti s povinným vzděláváním dětí cizinců, v tzv. první a zejména pak ve druhé etapě příchodu pracovních sil ze zahraničí, a jejich integraci do většinové společnosti. Na základě statistických údajů z roku 2010 uvádí autorka diplomové práce počet občanů, kteří přišli do Německa jak v rámci poválečného transferu, tak v rámci přílivu pracovních sil v 50. letech a emigračních vln v 60. a 90. letech 20. století; započítání jsou rovněž občané německých menšin žijících dříve v cizině. Do statistiky není zahrnuta současná migrační vlna, která si vyžádala systémové řešení vzdělávání dětí-cizinců.

Zhruba 7 milionů tvoří občané, nyní již s německou státní příslušností, druhé a třetí generace „přistěhovalců“ mluvících německy a většinou již plně integrovaných do společnosti, ale zachovávajících si často své tradice a zvyklosti. Podle posledních průzkumů tvoří děti migrantů v předškolním a mladším školním věku více než 40% dětské populace! Na tuto situaci flexibilně reaguje německý školský systém a vytváří podmínky pro diferencovaný přístup k výuce většinového (cílového) jazyka – němčiny, jako nástroje dorozumění se v běžném i pracovním životě a integrace dětí-cizinců do většinové společnosti (v SRN se hovoří do multikulturní společnosti).

Ve školských systémech jednotlivých spolkových zemích se obecně setkáváme se dvěma modely zdělávání dětí cizinců. Do konce 90. let 20. století převládal model využívající vnitřní diferenciaci, tj. model, kdy bylo dítě – cizinec zapojeno do výuky v běžné „německé“ třídě. Tento model funguje většinou tehdy, kdy ve třídě je pouze několik žáků – cizinců. Výuka v takovéto heterogenní třídě vede sice k rychlejší integraci, ale je třeba v rámci vnitřní diferenciaci a individuálního přístupu vytvořit pro žáky – cizince vhodné podmínky, aby byli schopni sledovat výuku a postupně se aktivně zapojovat do činností kolektivu třídy (kromě jiných metod lze využít rovněž poznatky imerzní metody). Model I byl realizován na školách např. v Hamburku.*

V rámci systémového zavedení druhého modelu na základě vnější diferenciaci, tj. s využitím různých podpůrných prostředků, v institucionální formě přípravných tříd (např. v Sasku „Willkommensklassen“)**, uvádí autorka důležitost vytvoření efektivního základního didakticko-metodického konceptu pro výuku němčiny jako druhého (cílového) jazyka (viz schéma podle prof. Neunera na s. 16). Upozorňuje na základě prostudované literatury (Barkowski, Jeuk, Krumm) na rozdíly mezi výukou němčiny chápanou jako cizí jazyk (DaF) a mezi (širšími) kompetencemi získávanými prostřednictvím výuky němčiny jako druhého jazyka (DaZ), který je chápán jako cílový dorozumivací jazyk. Pro tyto žáky má sice postavení druhého jazyka (po mateřštině), ale předpokládá se jeho zvládnutí na úrovni mateřštiny (bilingvně), a to jak v oblasti řečových dovedností, tak jazykových prostředků.

*tento údaj z roku 2013 je uveden jako poznámka na základě osobní zkušenosti oponentky

**ve vzdělávacích systémech a přístupech k výuce cizinců a označení tříd nalezneme jisté odlišnosti v jednotlivých spolkových zemích, např. Hamburk, Sasko, Berlín...

Co se metodických postupů a učebních stylů týče, lze volit v těchto třídách obdobné přístupy jako jsou využívány při výuce němčiny jako cizího jazyka (DaF).

V kapitole 5 prezentuje autorka Zdeňka Švédová poznatky z výuky němčiny na škole Heinricha Kraфта ve Frankfurtu nad Mohanem získané na základě vlastních pozorování, rozhovorů s vyučujícími němčiny a z dotazníkového šetření (osloveni byli žáci). Jedná se o ověřování účinnosti druhého modelu speciálně vytvořených přípravných tříd (ve Frankfurtu nazývaných „Intensivklassen“) pro výuku cizinců. Dále autorka popisuje organizační strukturu výuky v těchto třídách a kánon předmětů včetně hodinových dotací (z celkového počtu 28 hodin týdně je němčině věnováno 20 vyučovacích jednotek). Diplomantka si vytvořila rejstřík/osnovu, který byl základním vodítkem pro analýzu koncepce sledovaných hodin, strukturovaného rozhovoru, dotazníku, a evaluačního závěrečného rozhovoru.

Zajímavé jsou bibliografické údaje, resp. šetření o žácích, zemích jejich původu, délce výuky a školních výsledcích v zemi původu, motivaci učit se německy a dalších aspektech spojených s atmosférou ve třídě, v hodinách němčiny, motivací, sociálními vazbami... Dále popisuje autorka postupy, organizační formy výuky a metody, které jsou ve výuce němčiny využívány, s tím, že v počáteční fázi výuky je kladen důraz na komunikativní dovednosti, z jazykových prostředků zjevně význam v této fázi zaujímá osvojování si nových slovíček s uplatněním funkčního přístupu k výběru. Důležitou roli při rozšiřování slovní zásoby v jazykově heterogenní skupině hraje sémantizace (autorka uvádí různé bezpřekladové způsoby sémantizace).

V 8. kapitole autorka prezentuje návrh přípravy na vyučovací segmenty I a II v délce trvání á 135 minut. Dle závěrečné rozpravy se žáky, cíl výuky byl naplněn: žáci byli schopni vyprávět o obsahu textu, text dramatizovat a vyjádřit vlastní mínění k danému tématu.

Z diplomové práce autorky Zdeňky Švédové vyplývá, že jistě není jednoduché realizovat výuku v jazykově heterogenních třídách, ať už je to model I, či model II. Záleží na teoretické přípravě učitelů. Z hlediska didakticko-metodického není příliš vhodný vyučující s aprobací němčina jako mateřský jazyk. Zejména v modelu II jsou využitelní učitelé, kteří vystudovali DaF (viz zájem Saska o české učitele). Bude samozřejmě záležet na motivovanosti toho kterého učitele a jeho vztahu k žákům a jejich individuálním potřebám.

Závěrem: Diplomová práce je psána německy, obsahuje abstrakt a klíčová slova v němčině, angličtině a v češtině, německý závěr a anglické resumé. Nebylo by dobré doplnit rovněž stručné resumé v češtině? Rozsah práce je 82 stran včetně seznamu prostudované literatury. Práce je doplněna přílohami (s. 88-111).

Autorka při zpracování zejména teoretické části své diplomové práce vycházela ze studia rozsáhlého souboru odborné literatury, včetně statistik a aktuálních údajů získaných z internetu. Téma práce je nanejvýše aktuální a představení německého integračně-vzdělávacího modelu II a specifických přístupů práce s žáky-cizinci různých národností zařazených do zvlášť vytvořených tříd by mohlo být do budoucna i pro Českou republiku inspirací (v českém školském systému je využíván model I, model II byl částečně využíván v táborech pro uprchlíky, ale nesystémově, většinou krátkodobě jako intenzivní jazykový kurz). Diplomovou práci autorky Zdeňky Švédové doporučuji k obhajobě s navrženým hodnocením **v ý b o r n ě**.

Otázky k obhajobě:

1. Měla jste možnost v rámci výuky DaZ využít poznatky získané v předmětu didaktika (DaF)?
2. Srovnejte prosím učební plány dvojjazyčných gymnáziích v ČR s učebním plánem tzv. Intensivklassen. V čem spočívají největší rozdíly? Naleznete nějaké shody?

PaedDr.Dagmar Švermová

V Praze dne 6. srpna 2017

